

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 32 (13032) | 1986 чылдың февраль 7, пятница | 1925 чылда үндүлүттүнген. | Өртүс 3 көпөк.

БЕЛЭЭВИС — ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДААРЫ

Мөңгүн-Тайга район а жылышчилериниң 1986 чылда социалистиг хүлээлгелери

Мал ажылының талазы-биле

Чыл эгесинде турганында бола малды 2 хуу, хой, өшкүтү 3 хуу өстүрер болгаш мыйыстыг бола малды 5890, хой, өшкүтү 75400, чыгыны 1920 баш чедир. Оон иштинде төрүр малдарын чүтү айы-биле: иекти 2000, хой, өшкүтү 36730, төрүр белери 495 баш чедир өстүрер.

Күрүгө садар малдарын ортумак деңизин: мыйыстыг бола малды 180 кг, хойнуу 40 кг, өшкүтү 35 кг, чыгыны 275 кг кылдыр дужаар. Бола малды 70, хой, өшкүтү 85 хууун дэди күшке чедир семиртер. Чайлагашык мурунда хой, өшкүтү деңизилешкини организаастар.

Малдан алыр продукцияны бүдүрери

Этти 1100 тоннаны, дүктү 94 тонна, сүтү 64 тонна бүдүрер. Күрүгө 950 тонна этти, 67,5 тонна арыг дүктү, 60 тонна сүтү дужаар. Бир хойдан 1,200 кг, өшкүтү 0,600 кг дүктү кыргып алыр.

саар иек бүрүзүндө 700 кг сүтү саар. Төрүр 100 баш малга онааштыр 80 бызаны, 80 аны, хураганы, 75 кулу-ну камгаан алыр.

Чер ажылының талазы-биле

Чеди-Тейде болгаш Мөгөн-Бүренниң Дытгы-Арыгга мал чеди тарымы 320 гектар черлериниң агротехникалык экижидер болгаш тарыламы чорудар. Бир гектар черден 15 центнер кек-сулааның дүжүдү алыр сорулга-биле сугарылганы 3-тен эвезс каттап эки шынарлыг чорудар. Май 1-ге чедир совхозтар иштинде 400 тонна органиктик болгаш 200 тонна минералдыг кемичилдиги алырдегек тиксе турар. Ак-Чырагга ССР-ниң 60 чылы аттыг совхоз 1600 тонна.

«Мөгөн-Бүрен» совхозу 1100 тонна, район иштинде ийи совхозтар каттыштыр 1000 тонна бөдүүн мал чедир белеткээр. Мал чедир белеткээр механизастаттыган бригадалары ПТУ доосканыр-биле четчелер, техника-биле немей чепсегээр. Мал чедир белеткээр техника септегени июнь 1-ге чедир доозар, а еске бүт белеткеш ажылдарын июнь 15-ке чедир бүтүр доозар. Ак-Чырагга белеткөө мал чедир декабрь 1-ге чедир сөөрткөн турарын чедир алыр.

Машина-техника ажыгдалы

Агролеттүр каттыжымынның агротехникаларын болгаш тракторларын күчүтүр долузу-биле ажылдаар, бүдүрүчүлүүн улаттырар. Автомашиналарын ажыгалынын коэффициентин 0,65 хуу бедир, бир чүк машиназы болгаш трактор чылда 260 машина хүтүн ажылдаар. Бир автомашинаны чылда 80 муң тонна-километрин, бир трактор 800 чижес-эзон эталон-гектары ажылдаан турар.

Мал чедир белеткешке кедээ ажыл-агый машиналарын бедик бүдүрүчүлүү ажылдаар, элчепин ажылдарын чедир алыр. Техниктиг дуза чедирер машина-ны мал чедир белеткешиниң үезинде доктаама ажылдаар. Код бүдүрүлгө фондуларын ажылгалын экижилер. Күш-ажылдык бүдүрүчүлүүн алаала көрдүгенин 1 хуу улаттырар, 2 муң муң шак электри эверилганы, 20 тонна бензини, 25 тонна дизельтоюу камгаан алааш, 16 муң тонна километрин камгаан алааш кывар-чаар материалдары-биле ажылдаар.

Капитал тудуг

Планада көрдүгени капитал тудуг салымшынарын долузу-биле шийгээдил алыр. Тудуг материалдарын чоп ажылдаар, тудуг-монтаж ажылдарын шынарлыг кылдыр болгаш кол фондуларын ажылгалга киирериниң планын декабрь 20-ге чедир күсүдир. Совхозтар 950 муң акцинын капитал салымшынын шийгээдил алыр. Тодаргайлаарга: 1072 квадрат метр чуртталга шөлүн, 1400 баш мал кирер 4 хой кажааны, 1 чучу-башкынны ажылгалга киирер. «Мөгөн-Бүрен» совхоз электроэнергия шугуун эде кылды. 50 олуттуг уруглар саднын тудуун эгээр. 20 чаа өг мыйшарын болгаш хаалга, хараача, өгө тазаржы стол, сандаларын боор. Совхозтарга стол чектерин ажылдып, өг херекселерин кылдыры организаастар.

Тудугларын шынары «эки» болгаш «кончуг эки» демдекке дужаары-биле РСУ биле ПМК-ның тус-тус тудугуларын болгаш бригадаларын, эвезоларын аразына сооңарышты калбартыр. ССР-ниң 60 чылы аттыг совхоз 560 муң туушуну бүдүрер. Тудугта бригадала көрөзү-биле ажылдаар 4 аэнону тургузар.

Сельхозтехника

Чыл планы декабрь 25-ке чедир 100 хуу күсүдир. 1986 чылда 660 тонна чүк сөөртүр болгаш бараан саарылганын планын 308 муң рубль чедир. Коллектив күш-ажылдык бүдүрүчүлүүн 1,5 хуу бедир болгаш машина-техника күчү долу ажылдаар. Ажылче коэффициентин 0,7 хуу бедир. Продукциянык бол-чезини чикедил тургаш оодала, эверилганы, кывар-чаар материалдарын чарыгалдарыга камгаан алыр.

Кадрларын билиг-мергежили бедиринде улааткан чарышты организаастап турар, өөредилге комбинаттарын курстарыче 8 кижини III класскы чылаачыларын, Сельхозтехниканык бодуну баазалыга II класска 4 кижини, I класска 4 кижини, 4 слесарыны белеткээр. Совхозтар-биле чарыгтан көрөөлери хуузаанында күсөткен турар.

Н. КУУЛАР.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

«Тыва септеле тудуг» трестин Хаңагайга септеле-тудуг участогунун коллективиниң он ийги беш чылдың баштайгы чылында кылдыр ууржур ажылдарын хемчээл эркен чылдың дөңсөөдө 80 муң рубль түңсөккөн. 1985 чылда ийи аал чурттаар көрт ба-жынарын тудур турган бола, бо чылын хүлээлге-чеди бажым.

Участоктун ажыл-ишчиле-ри баштайгы хүнерден-че тура-сорукутун ажылдап январь айның тудуг-септелеге ажылдарын планын 125 хуу кылдыр күсөткен. Николай Монгушка уурткын

Септеле-тудуг участогунун коллектив СЭКП-ниң XXVII съездини төлөтүп уткуч, оон ажиттынар хүнүге чедир бир бажыны ажылгал-че киирер хүлээлгелг.

АЖЫЛЫВЫС ДЕМНИГ

Өрткөн чылын ажылгалга киирер улуттук барзааннар ма-газиниң ады кижжи ажылдап турар бис. Өрткөн чылын коммунист хүлээлгелериниң кол негеделик кезелини иш-чылдарын салы-биле халык-чылдарын экижидер дооңасты-ти байг эвез күсөткөткөс. Хаңагайгай културалык бедик сорулга-биле салып алыччыларын негеле-хергелдерин өөренип көрүп, бараанын оон барымдалап чагыдарын кызып турар бис.

1986 чылда совхозтун ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелери бедик. Продукция бүдүрери 20 хуу өстүрер. Чүгө кол адыры— мал ажылы алырга, ут бүдүрери 390 тонна, дүктү—42 тонна, сүтү—320 тонна чедир. Күрүгө са-дар бола малдык бир башка онааштыр ортумак деңизин 340 килограммдан, хой, өшкүтү 40 килограммдан ку-дуптапса. Күрүгө дужаар малдын күжүн эи семис кы-дыр азыраар, бола мал-дыны—сезен, хой, өшкүтү 50 хуу ажыраар.

Малдын баш санын өстүр-еринге улау кичээлгенин са-лыр. 1987 чылдын январь 1-ге чедир иектин бажы 540, оон иштинде төрүр иекти 190, шөр малдын бажы 22700, төрүр хойну 13300, чыгыны 350 баш чедир. Төрүр чүс башка онааштыр 85 бызаны, 80 хураганы, 70 кулуно өстүрер, бир хойдан 2,1 килограмм, био өшкүтү 0,6 килограмм дүктү, сээр иектен-ле 1250

Г. ДОНГАК, Сүт-Хөл район.

СОРУЛГА—НЕПТЕРЕДИРИ

Кыттагашыныкы баштайгы дөрт айлары эртен. Чыгыс-да мал бажын чылаачынык хемчегелери парком, парторганизациялар кичээлгеге ал келген.

Данзырын, Владимир Ха-лын, Адыла Чатпак, күш-ажылдык хоочуну Дашча Ойбаа оларын ажыл-ижинге харыскагалык, чарышча бедик түңсө дөңс чүткү-дү бисе билидир. Олар-нын арга-дуржулгазын, үлө-гери хей-хой малчынар эдери турар.

Мыйдыг таварылгалар бар болгай. Даштында көөрге, фермада, хойжу кыштагыр-да мал чеди-да, сугат-да четчир, калжаларын, ишти-ла багыт эвез болгулар. Ке-дээ ажыл-агыйның продук-циязын бүдүрери көвүдө-ринге, улут болгаш чаш ма-дык бажын камгаан алы-чылга бүтү байдалдар тур-густунган мыйнаш. Херек кы-рымда булут хамылап көр-гө, олар-бедирини ажыл-и-жирин, мал чедирин белет-көөрүнн технологиязы кар-жызы-биле хажыттынм ту-

ра. Чамдык бөдүүн түз-лери билбестинде, чүт-кү-лүгү эвезинде ажыл-а-гайын турар чоруктарымыс эвез эвез. Оон уламдын каражата дужер, камнага болгаш хуугагал чок болур. Чижек кылдыр алырга, Чаш-Тал сүт-бараан ферма-зынга мал чедириниң белет-кешин эвез эвез кылдыр бе-леткеш ап келген. Ыңаал-да мал чедирини болбазын-ратпайн турганында ситен-ни төтөгелер турган. Ваг-де ол байдалдан СВФ үнүп алган. Чүгө дээрке кормоп-тең күчүзү долузу-биле ажылдап турар. Сигенчи хондентеш коопшалаарга са-лып бөөрге, еске чедир-биле хоолууга, малга хоолууга-да, амаанын-да болуп ту-рар, мал чеди ам өдөк-биле хоолууга, төтөгелестинмес апарган. Тусый белеткеш кылган чедириниң чаш ма-

ФЕВРАЛЬ 15 КОМУНИСТИГ СУББОТНИК ХУНУ

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

СЭКП-ниң XXVII съезди-инге алдар болдурган ко-ммунист субботник ху-нундун «Өк» совхоз-тун ажылчылары, экижер-техниктиг ажылдакчылар, албан-халкчылары, Аржаан сууртун албан организа-цияларын, школарын кол-лективтер эи-не идепкей-лиг киржирини шийттир-төөн. Ыш-тайгы салаашкын дужаар алдыг күш-ажылдык ба-йырларынга 1300 хире кижжи киржир. Оларын кылдыр ажылдарын тодарып, алаз белеткеш ажылдарын чор-дуп турар.

Ажыл-агыйның малчына-ры ол хүн 45 центнерден эвез эвез сүтү бүдүрери. Ажыл-агыйның хову ажыл-дакчылары февраль 15-те 350 гектар шалдуң хар моонданы кылдыр, механиз-торлар техника септелгени-ге, салычлар 2500 кг сүтү саап алыр болгаш азырача турар малдарын 35 центнер немеле деңизин алыр дөдө бедик, бүдүрүчүлүүг ажыл-дакчылар коммунист субботниг хүнүнде 3600 ажыг рубльдиң продукция-зын бүдүрер, оон 1800 ки-е рубльди беш чылдың фон-дузунче шийттир.

БИР ДЕМ-БИЛЕ

Тыва АССР-ниң Салыг ми-нистерствозунун авторитет-спорт бүдүрүлгезиниң кол-лектив СЭКП-ниң XXVII съездининге турсааткан коммунист субботникти бир демниг, шалыпчы ажыл-дарын шийттирлээ. Бүдү-рүлгениң чылаачылар чүк сөөртүлгези ол хүн туруш-кун чок чорударын тус-туста түлөткөн. Ижнер-техник-тиг ажылдакчылар, слесары-лар машина-техника септе-лгенин ажылдаар.

Республиканың Салыг ми-нистерствозунун авторитет-спорт бүдүрүлгезиниң кол-лектив коммунист суббо-тник хүнүнде демниг ажыл-дап, 300 рубльди беш чыл фондузунче шийттир.

ОРГАНИЗАСТААРЫНДАН ХАМААРЖЫР

СЭКП-ниң XXVII съезди-инге алдар болдурган ко-ммунист субботник ху-нундун «Өк» совхоз-тун ажылчылары, экижер-техниктиг ажылдакчылары, албан-халкчылары, Аржаан сууртун албан организа-цияларын, школарын кол-лективтер эи-не идепкей-лиг киржирини шийттир-төөн. Ыш-тайгы салаашкын дужаар алдыг күш-ажылдык ба-йырларынга 1300 хире кижжи киржир. Оларын кылдыр ажылдарын тодарып, алаз белеткеш ажылдарын чор-дуп турар.

Ажыл-агыйның хову ажыл-дакчылары февраль 15-те 350 гектар шалдуң хар моонданы кылдыр, механиз-торлар техника септелгени-ге, салычлар 2500 кг сүтү саап алыр болгаш азырача турар малдарын 35 центнер немеле деңизин алыр дөдө бедик, бүдүрүчүлүүг ажыл-дакчылар коммунист субботниг хүнүнде 3600 ажыг рубльдиң продукция-зын бүдүрер, оон 1800 ки-е рубльди беш чылдың фон-дузунче шийттир.

Субботникти чедикши-нин эрттирери алаз баш бу-рунгар улааттыг белеткеш-ден, ажылды чогулталыг ор-ганизаастарында улут ха-мааржыр. Субботник штат-нын кемитири ол талазы-биле хемчегелери ап турар.

БЕДИК БУДУРУКЧУЛУГ АЖЫЛДААР

«Сүт-Хөл» совхозтун Кара-Чыраа сүт-бараан ферма-зын коллектив СЭКП-ниң элчепин XXVII съездинге алдар болдурган коммуни-ст субботникти февраль 1-те эрттирер дугайында Мо-скван мурун кыдыр бүдүр-гелериниң эгелешкини дөдөк районда база бир эгелешчилер болур. Ферма эрткен чылдың планын

онаалдамы 101 хуу күсө-дип, 1984 чылды-биле де-т-изерге, сүт бүдүрери 24,9 хуу көвүдөткөн.

бүдүрүлгө кара-чыраажы-лар планын онаалдамын 85 хууун бүдүрери шийт-тирлээ.

Оон ийги беш чылдың баштайгы чылын бир кварталда ферма күрүгө 48 тонна сүт дужаар планын, а съезд ажиттынар хүнүгү

ТЫВА-ХАКАСИЯ

Бистин республиканың болгаш Хакас автономнуг областын күш-ажылчы коллективтери, чамдык районнары болгаш Кы-зыл, Абакан хоорайлар аразында чарыштыг. Кадык камгала-лынын, улус өөредилгезиниң албан черлери сырый хары-лаалыг ажылдап, арга-дуржулгазын солчуп турар. Култура ажылдакчыларының болгаш спортчуларын аразында кады ажылдажылга чылдан чылче ханылап турар.

Ол дугайында материалдарын солунуң 2-ги арнында «Кү-жүвүс — найыралда» деп рубриканың адаандан номчуур си-лер.

Тыва АССР биле Хакас автономнуг областын XI беш чылда социалист чарыкын түңтөөлери

Тус-тус алыр-лар айы-биле	Тыва АССР		Хакас АО	
	1980 ч. план күү-сөдөткөн	1985 ч. план күү-сөдөткөн	1980 ч. план күү-сөдөткөн	1985 ч. план күү-сөдөткөн
УЛЕТПҮР	103	115	100,1	117
Продукция сайгарылгазы	x	114	x	111
Күш-ажылдык бүдүрүчүлүү				
TRANSPORT	102	117	94	76
Ийгилиг алыр-лаз автоапар-ту-бале чүк сөөртүлгөзү				
ТУДУГ	84	111	91	105
Капитал салымшынар	86	140	95	114
Көрөөлүг ажылдар хемчөөлү	x	124	x	116
Күш-ажылдык бүдүрүчүлүү	76	96	87	116
Чуртталга шөлүн ажылгалга киирген				
САДЫГ	99	109	99,4	119
Уурмекер садар бараан саарылганы				
АМЫДЫРАЛ АЧЫ-ДУЗАНЫ	103	130	99,6	130
Чонга амалдар ачы-дузаны оон иштинде көзү чедир	102	115	99,1	126
КҮРҮНГӨ КОДЭ АЖЫЛ-АГЫЙ				
ПРОДУКЦИЯНЫК САДАРЫ	101	154	92	140
Мал болгаш куш	104	117	97	108
Сүт	122	2,2 катал	108	101
Дугаа чуургазы	100,4	124	99,5	92
МАЛ АЖЫЛЫНЫК ПРОДУКТУЛУГ				
Бир иектен ортумак саалда	x	92	x	104
Төрүр, дагалдап чуурга бөзү	x	120	x	100,0
Бир хойдан кыргаш дүк	x	108	x	114

Ш.-К. Кочаганы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Хүндүлөс

бизин-биле шанаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Партия организацыяга үр чылдарда үре-түңгелдиг ажыл дөңс баа төртүткөн хүнүндө бөр 50 харлааны-биле холба-тыр СЭКП Монгу-Тайга райкомунун

ийги секретары Шурун-Кара Сетович КОЧАГАНЫ Тыва АССР-ниң Дээди Сөв-единиң Президиумунун Хүндүлөс бизин-биле шанаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазы Ч.Д. ОНДАР

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1986 чылдың февраль 6.

жыл онча-менди камгаан алыр, сүтү бүдүрери белек эвез болуп турар. Бир дугаар төрүр анык хойлардыг кодапнаар бааз эвез эвез. Ол бүтүп барымдалааш, бергелешкилер таваржы болу дег кыштагар үртү-чүтү чарыгалдыла.

Социалист чарыштын не-гелдериниң бугаар салгыч-ларын, хураган ажалы алмиччыларын социали-ст чарыкынның түнелин сө-хонуктап үндүрүп турар. Күш-ажылдын алыр тугу-4 хана солунарын, көрөтү-самбарларын чарыштын кескү чорун калбаргыр дөңс ажылдап турар. Соци-алист чарыштын кол-ла со-рулгазы бола, социалист күжүлгелери күсөлгелерге күштү мөөккөри, мурун-дуржуламы негелдери. Паркомтун ажылы чогу-ла олте улаганга.

Р. КУНАЙ-ООД, «Ак-Туру» совхозтун парком секретары.

ЧОДУРААНЫҢ ЧОЛДУГ ОГЛУ

ДЕЛЕГЕГ МЕДЕГЛЕЛЕРИ

◆ Очерк ◆

Оон адм Самдан Хонду-еич Адма дээр. Хүнге, соока хүр-кымыл кылдыр до-дуга берген шырарыг, дү-ген кылашты, намын дөгү-е-даа, күдөр хөвөөр, сөргө-кончуг ирейни «Чодураа» сохоста хамаан чок, Тес-Хем районда билбес киж-хазар. Чангыс чер чурттула-ры оу алаа-ла «Адма брига-дир» деп адаар. Бийаа ужу-ла бар...

Ол хой чугаа-соот чок, ха-рым-лаа шымгыр хөвөөр ирейни мөн бичигинде-не билер мөн. Ол бузуу-ла те-лентиг мөү-буштуг, эрг сөткитиг, кижиги кижиги чү-е. Кижиги арымга, ма-таага эпчөө болбай. Хары-ол бузуу-ла чук-чун чок ма-таашыныраа кичи чок киж-и, шымгыр бээр. Бичаала-ла Самдан Хонду-еич ма-таашаа мектепте талентиг ийни. Оон намын чеден хар шалаа ашмай. Чүнү көрбө-дөр сикер. Дөргөн чыл дур-туулаа туугу бригадир бо-он ажилдаа: чангыс ра-йонга, чангыс сумга...

Ол дөш чок мурунга мактаным, кыларар, көргөткөнгөн, шай-налмактал, хунд-лаа неге-өөс, Неге-е-даа... Кандыг ийик, чамдакта ий-бир чыл ажилдаа, чүтөр көртүгү-дүг, план күтөдиги анык кижиги аттыг хөвөөр, ба-жым ажыр мактай бээр та-вармактал бар. Чок Самдан Хонду-еичте ийик ага-ларын хөвөө чок. Оон са-гып-сеткил болдуу, турум болган чүтүг. Ол болуун хамааты түлөөтөгөн билер, узун намын хилс чурттал-артыш. Бедир-Арыг суру-нуг бажынарында оон дөш сиймөс чудук чок дөш, хө-рөм болбас.

Чам шаама Чыргалаа-да билирм Хонду ирей сөт-килден чөре үмөс. Ол чөре ол чер чурттуг киж-и: алым арат, улуг ачы чор-лу. Оон чодаяк терлик току-нуг тайга-даскылаа, ан-мөнгөт, артыш-чойганым ай-дыс чылды дүн чала-ла та-лаа талыга дег мөн.

Мөң бузу бастымактааш, чылдар арыг азамынч са-мдар өмгө ол ирей аң элди тууду алга бол-ла көр чүе. Чер чөтпөс, аштал-сукал ор-ган багай нешикелерге дык-лаа чылды дүн чала-ла та-лаа талыга дег мөн.

Мөң бузу бастымактааш, чылдар арыг азамынч са-мдар өмгө ол ирей аң элди тууду алга бол-ла көр чүе. Чер чөтпөс, аштал-сукал ор-ган багай нешикелерге дык-лаа чылды дүн чала-ла та-лаа талыга дег мөн.

Мөң бузу бастымактааш, чылдар арыг азамынч са-мдар өмгө ол ирей аң элди тууду алга бол-ла көр чүе. Чер чөтпөс, аштал-сукал ор-ган багай нешикелерге дык-лаа чылды дүн чала-ла та-лаа талыга дег мөн.

Мөң бузу бастымактааш, чылдар арыг азамынч са-мдар өмгө ол ирей аң элди тууду алга бол-ла көр чүе. Чер чөтпөс, аштал-сукал ор-ган багай нешикелерге дык-лаа чылды дүн чала-ла та-лаа талыга дег мөн.

токтан чөмөгө тос конул, тонал чөрт берген мөн. Ол болза 1917 чылдын кымы турган-дыр. Октябрьдин Улуг революциянын бүтүзү-дүг ийни. Оон чалымын ка-рангы, бүтүзүг Талды Ты-вага ам-даа калбазы турган. Каргыс шагын көргөл чок дөшкн, ажыг чылары, аар-бөргө, түгө, чогууа эдилең үшө арткаа чаш, өскүс-чамыс оол — мөң кымындаа дигелгн келген. Та канчан дигет үгөн чүе. Чырык чө-дө эки кижилер кайы көрөй. Олар мөнн көргөн, шыдаар шааке дузалаа, алумун а-паладан чыгарып каан. «Өскү-дүндөн өлбөс» дигер. Төрөн-чонум аразында эки кижилерин бирөөн Хонду ирей чоран-дыр.

Оон огу Адма-биле тамшы бис. Ашак калыр бетиле бис-ти тамшытыр каан турган. Адма мөндөн беш хар улуг: «ака» дөр мөн. Мөтөк шым-ганарлыг, бедик дурт-сыны-ныг, аяк дег катташак улуг карактарлыг, кырган кар эр-ле болгай. Билдэ-лаа эр турат, чарам-лаа киж-и.

Мөң бөдөөгө, Адма тө-рөн желиг, акы-угбалыг, де-мектежир чүлөөлөг: экти бөтүг, ишти толуг. Бичаала-ла оон сөткитин бичең кай-гачык. Кайаа-лаа, кайаа-лаа чораш, өскүс-чамыс дуунаа мөң болуу, бор-баа мөңтүрүрү-лаа, аар-мөң-баштаа-лаа харам чокка дайге үлөжиг чорду. Узун Тестин шилеринге байлар-ын ситениг кезип, эшпиг, чарык, алаштал, алды-сар-гыг чымырааа чып чип, ойнал, халектеп өскөнөс шым. Билал-ла бүдүштүг киж-и ийни.

«Кижиги болуу чамында». Адма бичигинде-не узанып, чазырынга дык сундулуг оол болган. Алазы Хонду дө-ш бөш чалаа албас чөвөн чоран-дыр. А олгу оон үштүгү-ле өт мөңөс, то-гана, хана, үлгүгө, аптара дөш чазы-лаа чүдөс чок шөвөр кижиги апарган. Эзиги-төтөр бажык хирөөндө, сумуга у-сөөр ады дыргын тарай берген. Оон чазал кыл-ган, угузалаа, хөдөл каан бажыаа, итил, дошдуу-рун көргө, шымал-ла улуг салым-чазыныг кижигин ажалы дег. А болу кылган дошдуурунга ойнай бөргө, таахчыны калчаар оу. Ол хиреде мрлаас, элел-ле киж-и.

Кижиги хуу-салымын бурган бажык чалаа калбас, а күш-ажыга хамаарыла-зында, иштиг салым-сөт-киг тургузуудаа ол чөртү-түр. Хонду биле Дамбаа ирей-кайыныг огу Адма-биле келер үдө салым-хууу—оон кылган дошдуурунуга угу-ла, хөдөс дег чараш болуу ычан-ла билдиге берген.

Мөңө кызыл өртөмчөдө кааа турар, Дамбаа кыргын бааа кымыл-дустай берген. Хайга хай улажып, Адма-нын чангыс акымы бааа а-зындаа үр болбаа. Беш ут-башкынын аразында чангыс

эр — Адма алазынын чуртуу тууду артар апарган. Ха-мы-рыктыг адмштаргыт калдыг кара холдарын берсөнгөн, күжүр эр узун орукче чо-раанарыны үлү-хуузуу уламчылаа, амыдырал-чурт-тай берген.

Ычан Тывага араттыг ху-вискалы тилең, эргини бужар, дерзин төрөсиз дү-жүргөн, хостуг эргини адыл-лар чаалаа алган тугулу, чалыштыг чөрт турган. Ада улуг ССРЗ-ни колхоз, сохостары үлөргөл, тыва көшкүн араттар демик иш-не эиледеңи, ажал-агы-ларым бүдүрүчүлүг, деп-шигем хөвөөлөргөч шил-чиги алаа.

Тестин Кымыл-Чыраа биле Дооукутта чурттал чоран-ны арбак улугуу эргиле «чоллак-соикара» деп адаар турган. «Чоллак-соикара» а-разыга революция мурундаа феодалдыг тургузууга удур-ламып, «кайга-дуртуу» ат-дылаа, эриш-паламы, дорам-чы көрүп чоран Иргит Та-раачы деп кижиги турган. Ре-волюция соода ол нам же-жигини кыргы, арбак, су-му даргалаа, коллективтег-ажыл-агыларга улугуу эи-лелгелерге, сууржун амы-дыраа шилчигини про-па-гандалаарына улуг салым-кыргын. Амыг «Чодураа» сохостун үндөлекчилери-нин бирөөн бааа ол.

Тараачы Талды аразында «Элегес чүртне ажал-агы-м» МЧАЭ-ге албан-биле барып чо-рааш, бодуун арбыныга кел-геш, хурал чыгаш: «Мал, чер ажылынын эштежиге-ле каттышымаса чүд» Оон келдиги, ажыктыг чүе бистиги хожуулаа, түрөгү байдалымыска турбас боор—деп сүмө каткан. Оон са-лаан Чооду Намчак, Шокар Соия, Кодамай Сартым дөш өскө-лаа хувискалыг араттар дөткөн, МЧАЭ же-жигини кыргы-сөргөндөй да-зымын ол-ла доран тур-гускан. Оларын аразында чаа елгенде, анык-лаа бол, чогууга хундүкелдиг апар-ган Самдан Адма бааа бар.

Чаа каттышымасын «Дытты-Арыг» МЧАЭ деп адаан. Ажал-агыга эртем-биялгыг кадрлар эргөжөк чугула турган. Бичааган 1931 чылда Самдан Адма-ны эштежиге мурундаа Ша-гаан-Арыгтың көдө ажал-агы «Адыл бригадирин» ара-га деп чоран сугу, тапкык деп көк шым алаа, ажы-лап чорананда бааа чала-вас. Оон күш-ажыгы үлө-гө-рим, мыдыг төлөнтг ажы-чанын кым эдилексөөс, де-зексөөс боор. Самдан Адма мынча чылдарын дургуу-ла чангыс-даа катп ажы-лычте озадал көрбөс. Ажыла кымын-лаа мурун көр, адаа соода чорур.

Ол хой уругларыны адаа, уругларыны уругларыны анык кырган-ачаа. Ону чан-гыс чер чурттууга «Чоду-раанын чоргаар оглу» деп турары-даа чөптү. Мога билбес туудугу, халаг чок бригадир чуртууга ам-даа ба-раа бооп, чери каластаа.

Оон бөр-ле бо хуиерге чөдир чоочун туудугу—Сам-дан Хонду-еич Адма халаа-лаа, солуг-лаа чокаа бри-гадир келген. Амыг «Чоду-раа» сохостун бажыг бурт-түдө оон бажыгыг колдари-ны иш, сөткитини сагыш чоаашыны арткаа.

Ол ам чөдөн харым аракта ашкан. Ол хиреде ашак ала-бышкаа чик, холу дымыг, караа өкүр. Оон чылгаала-ны «Адыл бригадирин» ара-га деп чоран сугу, тапкык деп көк шым алаа, ажы-лап чорананда бааа чала-вас. Оон күш-ажыгы үлө-гө-рим, мыдыг төлөнтг ажы-чанын кым эдилексөөс, де-зексөөс боор. Самдан Адма мынча чылдарын дургуу-ла чангыс-даа катп ажы-лычте озадал көрбөс. Ажыла кымын-лаа мурун көр, адаа соода чорур.

Ол хой уругларыны адаа, уругларыны уругларыны анык кырган-ачаа. Ону чан-гыс чер чурттууга «Чоду-раанын чоргаар оглу» деп турары-даа чөптү. Мога билбес туудугу, халаг чок бригадир чуртууга ам-даа ба-раа бооп, чери каластаа.

мыдымыда шөвөр чазыкты кижиги тууду мерсегилин ший-гөдиг апар боор деп бузу-рун ол. «Колхоз төвүгө оран-бажым тууду чугула со-руга салым алдымыс, ба-жыдан туттуч көрөм»—деп, Тараачы Адмага сүмөлөг. Ол элден болааган, чөпшө-режигин.

Тууду кымыл чорбаа эг-гичи арат чүе, кааа, кай-чаар эгелер алым тугулай, эштеңде дыкка бериле. Дөрт чугулаага, кымык чү-еми «тик» деп саалаа эг-лөр алаар. Чангыс чүдү-көчүп, эжик, кастак элтеп, саралта дугаалары амыр бе? Оон калдык шугу чү-еми хол-биле кылар: хирө-лөр, өрүмкөр, казар, кайү-ртү, чүтү чуртар, малга-лаар... Ол бүтүгү бааа-ла бо-ттары өөрөнип, мерсегип, чамдактаа удур чогаалып ала-лаа турганнар.

Маана Тараачы ирей улуг дузаны көргүсөн. Ол Адма-ны Шуурмакта, Самагалдай-да орус чурттакчыларын ба-жыг туудурып көрүп алын-ды, чеже-даа атырган. Эзөн каш шыраак, тутту-гү эрлерин бааа эиледеңи берген. Бригадаа белек. Чөпсөк-хөрсөсөл колхоз чөткөчөлөр берген. Бригадирин-ге Адма-ны колхозчулар чан-гыс үн-биле соңуг алган. Хып дөш анык эрге ол хир-е харамсалалыг, чугулаа хиректе дагып каарга, ол боду тогуулу, хөвөн чай-баа. А хей-адым көдүрүп, карак-кымыл ажалдаа кирип-кен. Оон могап-турбаа-даа кончуг, эштеринге-даа, боду-га-даа негелдөс улуг боор-дан, кижилерин сөткит-хө-нүг болаа билер, элдек — бузуу-лаа удуртукчу, органи-какы шымалары көстүп келген. Чыл-лаа чөткөндө Адма-нын бригадир элден каш бажынын эки шыраактыг тутуш, колхозка хундөдиг берген.

Оон бөр-ле бо хуиерге чөдир чоочун туудугу—Сам-дан Хонду-еич Адма халаа-лаа, солуг-лаа чокаа бри-гадир келген. Амыг «Чоду-раа» сохостун бажыг бурт-түдө оон бажыгыг колдари-ны иш, сөткитини сагыш чоаашыны арткаа.

Ол ам чөдөн харым аракта ашкан. Ол хиреде ашак ала-бышкаа чик, холу дымыг, караа өкүр. Оон чылгаала-ны «Адыл бригадирин» ара-га деп чоран сугу, тапкык деп көк шым алаа, ажы-лап чорананда бааа чала-вас. Оон күш-ажыгы үлө-гө-рим, мыдыг төлөнтг ажы-чанын кым эдилексөөс, де-зексөөс боор. Самдан Адма мынча чылдарын дургуу-ла чангыс-даа катп ажы-лычте озадал көрбөс. Ажыла кымын-лаа мурун көр, адаа соода чорур.

Ол хой уругларыны адаа, уругларыны уругларыны анык кырган-ачаа. Ону чан-гыс чер чурттууга «Чоду-раанын чоргаар оглу» деп турары-даа чөптү. Мога билбес туудугу, халаг чок бригадир чуртууга ам-даа ба-раа бооп, чери каластаа.

Оон бөр-ле бо хуиерге чөдир чоочун туудугу—Сам-дан Хонду-еич Адма халаа-лаа, солуг-лаа чокаа бри-гадир келген. Амыг «Чоду-раа» сохостун бажыг бурт-түдө оон бажыгыг колдари-ны иш, сөткитини сагыш чоаашыны арткаа.

Н. БАДРА.

ХАНОЙ. СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Горбачевтин Медегеллинде иди-дүргөн адрозут боо-чөп-чи-ти дүжүренин программа-ны долузу-биле дөткиги тур-ары ыштан эртемденеритч алаа болган республика ко-ммунисттик кижикчи-ри элтерген. Чаа совет эг-лөкчи саналар СССР-ниң дү-гейинде ас-кежигини дү-гейинде сагыш салымчыны алгелгелер турар деп, конф-еренцияны күзүп алган ме-дегелликке дөткөгөн. АКШ-но-мисти милитаризастары-ны плавирини ундуртуу тур-ла, Совет Эвилели адрозут калдыг-лаа чазыдырышкын-нага бодуун чангыс тала-гы мораторийни угузаш, бодуун чаагай тура-соруун база катп көргүсөн. М. С. Горбачевтин иди ундурткан адрозут болган хикитиг чөпсөткити угузашкыны про-граммасы болза, тайбын дөш демселес СССР-ниң шылаа. Райгыт салымчыны болур деп конференцияга онзаалаа дөткөгөн.

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң ча-нында Сирияны доктаамаа талашкында Ала-Фаттал КНО-нуң Айымы чок чорук Чөвөөленин даргазына И-ранында чаа дөргөч хөдө-лишкени-биле — дийи пс-сажир самолётту тууду ал-гы-биле холбаштыр Чөвөө-ди хуралын доран чыр дугайында бодуун чазанын ийелдиги ламчыны берген. КНО-нуң Айымы чок чорук Чөвөөленин кижигини су-мелжилгелер кылып эгелен. Союстериниң турары, эс-гелдешкени КНО-да шыгыла буруу шымчыныны болуу-га. Хамааты пассажир са-молёду тууду алгашы «ко-чугу шыгыны болган дугаа-зыны болдуру турар чан-гыс талаа» деп. Х. Пе-рес де Куальер үлөп көр-гөн дюрин КНО-нуң чин-гине секретарының төлөлект-ам дөткөгөн.

Леонард Пелтиерге 10 чыл бурунгар кара-башчыны болза, АКШ-тын иштелгени федералдыг бөрозунук бол-ган оң чазанын оу ишп сүрүп турганын түнелгн болган. Олар мадырыг ий-де активини угузаш дөш дөш-ле чүдүдери кылган деп, Миннеаполис хоорайда (Миннесота штат) Леонард Пелтиерин дөткиги биле комитетин кижиги-чү Фрэйс дөткөгөн. Олар Леонард Пелтиерге улуг ме-ге буруулаадышкыны иди ү-дүргөн болган алаа буруу-лаа шийтекти чөдиг алы-

ры-биле суд органнарындаа чугула хөрселде чүдөөлө-кчир чырыккан деп, СЭТА-ны корреспондентия-йе бөсөдө ол ошалаа дем-гелен. Леонардты оң кыла-ны херек дөш жем-буруу-дуг деп санаа.

РИМ. АКШ-тын Демократ-тыг партияндаа сенатир Диморж Макговерн «смыс-чот дайымын» америк пла-нын чилин-биле шүтүмгү-лөн. Америк администра-цияны космос дөткөгөн ми-литаризастар деп турары АКШ биле Совет Эвилелин аразында харылааларыг эс-гелдешти орунуга шыгыла моондк бооп турар деп. Рим-ге болган парлага конфер-енцияга ол онзаалаа дөткөг-лөн. СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Горбачевтин Медегеллинде боо-чөп-чи-ти дүжүренин программа-ны долузу-биле дөткиги тур-ары ыштан эртемденеритч алаа болган республика ко-ммунисттик кижикчи-ри элтерген. Чаа совет эг-лөкчи саналар СССР-ниң дү-гейинде ас-кежигини дү-гейинде сагыш салымчыны алгелгелер турар деп, конф-еренцияны күзүп алган ме-дегелликке дөткөгөн. АКШ-но-мисти милитаризастары-ны плавирини ундуртуу тур-ла, Совет Эвилели адрозут калдыг-лаа чазыдырышкын-нага бодуун чангыс тала-гы мораторийни угузаш, бодуун чаагай тура-соруун база катп көргүсөн. М. С. Горбачевтин иди ундурткан адрозут болган хикитиг чөпсөткити угузашкыны про-граммасы болза, тайбын дөш демселес СССР-ниң шылаа. Райгыт салымчыны болур деп конференцияга онзаалаа дөткөгөн.

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң ча-нында Сирияны доктаамаа талашкында Ала-Фаттал КНО-нуң Айымы чок чорук Чөвөөленин даргазына И-ранында чаа дөргөч хөдө-лишкени-биле — дийи пс-сажир самолётту тууду ал-гы-биле холбаштыр Чөвөө-ди хуралын доран чыр дугайында бодуун чазанын ийелдиги ламчыны берген. КНО-нуң Айымы чок чорук Чөвөөленин кижигини су-мелжилгелер кылып эгелен. Союстериниң турары, эс-гелдешкени КНО-да шыгыла буруу шымчыныны болуу-га. Хамааты пассажир са-молёду тууду алгашы «ко-чугу шыгыны болган дугаа-зыны болдуру турар чан-гыс талаа» деп. Х. Пе-рес де Куальер үлөп көр-гөн дюрин КНО-нуң чин-гине секретарының төлөлект-ам дөткөгөн.

Леонард Пелтиерге 10 чыл бурунгар кара-башчыны болза, АКШ-тын иштелгени федералдыг бөрозунук бол-ган оң чазанын оу ишп сүрүп турганын түнелгн болган. Олар мадырыг ий-де активини угузаш дөш дөш-ле чүдүдери кылган деп, Миннеаполис хоорайда (Миннесота штат) Леонард Пелтиерин дөткиги биле комитетин кижиги-чү Фрэйс дөткөгөн. Олар Леонард Пелтиерге улуг ме-ге буруулаадышкыны иди ү-дүргөн болган алаа буруу-лаа шийтекти чөдиг алы-

МАДРИД. НАТО-га уду-бугу Испанияны каара туткан массалыг чыскаалар үеин-де Кол көртөстөрдө (чурттуг парламентинде) чазыктыг иштиги болган калгалаа по-литиказын талаа-биле са-нал-онал чогулгашы эгелен. Депутаттар, чижээлөргө, И-спанияны НАТО-га киржи-рин дугайында айтаргы та-лаа-ны март 12-де иштиг на-ционал референдуму эртин

реиниң дугайында хоойлу төлөлдө чугулаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-биле чыгыры-чыл испан социалдыг ре-волюция тургузугу эсгер-гичи араттары ол орала-кан. Ошондоога турар үеин-де ол партия ол эиледеңи үе-ри дөш тургуз турган болза, эрге-чаргыга калган со-гулаа мурунда болуун за-аашкыныраа ойталаа, ол чорук «национал эрге-ажыктарга дүшкөк» деп сы-дак-биле НАТО-га киржи-дөш ол ам демселес турар.

КОПЕНГАГЕН. Данияныг фолькетиниң (парламент) «икити рынок» реформа-нын про-грам-ма-зын дугайында айтаргы та-лаа-ны февраль 17-де иш-тиг национал референдуму чуртла чорударыны дуга-йында хоойлу төлөлдө чугу-лаа чыскаалар кирер. Самалашкыны чазык баштайы Феликс Го-селе ажалтаа. НАТО-га ха-мааржыны дугайында ай-тыр талаа-

ШОНЧАЛАЙ

СООДУКЧУ-ӨГ-БҮЛЕНИНҢ ӨҢНҮҮ

Кухнясында соодукчу чок өг-бүлө ховар. Чокта чаа-ла ол амдыралдык каас-коя, ховар эдилеги турган, ам өг-бүлө бурзууде хүн бүрүнү таарымчалыг эң чугула эди апарган. Чыл сайында соодукчунун чаа-чаа модельдерин элбээ-биле бүдүрүп үнүрүп турар. Оларын ишти дегем, доңулар камаары иштер. Чамдык өг-бүлөлөрдө аппарат чөбүл аймак чыл үрелиш-кени чок аймакка турар, а чамдыктарда иштин өсөт. Амдыралга соодукчунун бө-хөрсөлдө калып, үр эдил-кээр элдерден улуу хамаа-рылгалыг.

Соодукчуну үр эдилээр дие, оң камчыт иши ажит, длар хөк. Теп олакта сис-темазы — батарея чогулга, конденсаторга агаар хостуг көзү турары-биле ханаже ажи-эрттер чышыр тургуспас. Ону ай сайында чуур, аштаар. Электрон доңуулан баш уур адиртап, эжини ажилда са-диз, иштин хостар. Доңулар камаарга доң чок кылдыр эри бөөгө, чүп эдилер. Ра-меранын ханаларын содалыг, чымыл суг-биле чуур. А аю-миний ханаларын содалыг суг-биле чүп болбас, ачаа чы-мыл сугга өртүргөн, чымыл-пес-биле чүгүш, кургады чо-дэр. Эжитин иштин талазын-да содалыктарын баш содалыг чымыл суг-биле чүгүш кур-галыг чолар.

Чүп, кургады чолуп каа-паш, бир шак дүргүзүндө аттаралдыр. Ол үдө конд-саторнун доңууну курга-штык-биле оварымчалыг аштаар. Ону соодукчуну элек-три доңууну адирин каа-п турда, чуурнуң мурунда-кылда таарымчалыг. Электра-биле доңуулаш, доңулар ка-мерга дүңгөчө полистилен пилыканы азы пластиас ре-штыканы салырын утпады. Бичан продукт ачаа чышыр доңмас.

Соодукчуга аш-чечин шыгжаары чурумун. Ачаа продукт кургагал, бичан-чүт-түт продукттарын пеллофан калтарга азы акым дугалыг сакчылаага шыгжаар. Суук чөм куткаа саваларын акым дугалар. Балык, э аймаан сааында өсөт, э полистилен саваларга сугар азы пелла-кка ораар. Садилан эжиткен ро-разн шил саваларын аш-тын, фрукт аймаан чүгүш, кургады чоктап, шыгжаар. Дагаа чуургаларын аргалыг-

Чангыс кылдыр өрөш, ак-тин ажит салып бадырмал-чоон, кара чамы-биле чар-жалаштыр мерканы (хеп-даараарда хемчээп аар хе-рессел) мойнунда долгай са-лыпкан, чаа-ла он сес, он тос-хар чедип чоруур хире кас-мында элдээ аажок ут-куп алды. Менделешкен, эжик аксында технолог ора-столга келди.

— Бир-ле черге силерни көргөн-дир мен. Та кааа чү-ле, сагымаст-ыр мен.

— Силерни черге көрбөн-дир мен...

Вичинизде, эге класстарга турган, азынын аргыт-тарын соңуургаар, шил де-мирлерде дини кааа хенди-рин камчатарга, чараш хэ-лер үнүр кээр, олар алы-амыда барып камчал хеп азы урам каасталга апар чор-доп пат-ла кайгаар, көрбөн-дир, азынын оозун бо-ла се-тири ар чүсө. Спидларын ушта тартып-даа азы калды-гелерни сө тиртип-даа азы боор. Урууну соңуургалыг не билип тургал. Чүгө оң өсө бөрип манап тургал...

Хостуг үзүндө ий азын-ны аргыттып кирертер. «Кара шевери хаа», хол шевери ховар боор чор, уруум. Кыс кичи урам, ше-вер болур болгай. Бодунга хол-хап, бөрт, ук аргып аар-га, черле эки-ле болгай. Де-мирлерини холунга хостуг кылдыр тут. Хендирини ды-ка дымныг тиртпа даа...

— дүш-ле, азын айтты, сург-п эдилер. Камчар-даа кыл-дарга, демилер кыгылал-ла турар. Чок болза үшкү де-мир уштууну көзү дүжөр. Ачаа мунгаш баштыр хен-дирлерин — кидирелерин ка-тап дилер чүдүндө-да шүт-түг. Ала чыгаар-ла дер сис-тым, солгай холдуң айтыр салааларын кыры кызыч, ийи эгин шылап кээр. Бизги чүдүдүгү кичилдер ийи, үш капал болбаа, а үш, дарт... оон-даа кай чыл ула-м чылзас. Кам хөжө улаштыр аргып келген чүвешин шы-жэс-тир дөш сөл каалтарга, хомулалыкын камчар оңу!

Вичин Шончалай чеди-клас тургал, бөдүлүг аргып апарган.

— Мен кааа көргөн-дир ийи-ам-ла сактып келдим — дөш, арта чепимден тирта

жыкчылары, аргыкчылары чыгышчыларга дузалажып, хенди фасонун шилерин-ге, кайчаар аргыкчыларга сү-мени берип турар.

— Чамдык чыгыкчылар мынча дээр: «Мода сүрбес-кижи мен, менээ ачаа бо-дуну платте болза ол-ла». Бөдүүн платте деп чүл? Хе-рестий ужуру модада эвес.

Кичи модала дашкаар чуртталас болгай. Камды-лаа хеп мода агаар даар-тылган, аргыттыгы боор, оң фасону ачы-агы — деп, Шончалай чугаал, хенди фойеинде аргып хеп-дир дегелестини дескиндер көр-дү. Оон турган, «Чыгыкчы-лаа» деп стилиде чамдык таймырларын-даа катан-ды.

Улгерлерден (модельдер) аңгыда аргылар, дааралар хендирин болгал хөжө оон-даа өске немелде каас-талга коллекцияларын чыс-каа альбомнарын, журнал-дарын кылды, оон соңуур-галыг шилип алырын ча-

«Хомудалар, савалдар дептерин» ажит ораарга, аргыкчыларын ак сеткилдиг күш-ажылы, оларын кыска үдө чедимчелтиг, эки кыл-дыр кылдып куусеткен ажил-дары база оларын эңтиг-элдээ дөш өөрүп четтирген сөстөр мында хей. Бо сөстөр үстүндө адаанымас мурак-чыларга болгал бөдүрүлдө хоочун диттип турар аргы-чы Н. Н. Кизеага база ха-мааржыр. Ол дээрге аргы-чыларын чүгө чедимчелтиг дөш өөрүшкүзү эвес, чыгы-кчаа эки шыларын куусел-

Ортумак шилын доңуу-лаш, мергежилниң азын-биле өөренип чоруур күзүлдиг.

Шончалай — час чөтө. Оон аттажы — күш-ажылы ооруу эрте чазын эдилер Шончалай — мергежилниң бөдүлүг мастери апар чыдар. Ачаа амыралдыг аске-жиктиг, узуу ооруу күзүп каалы.

В. САТ.

ЧУРУКТА: комсомолу аныктарын интернационал-чы бригаданы; ортуунада (солгай талдаа дөрт ду-галарында) Шончалай Давы-оол.

О. ОХЕМЧИКТИН фотоз.

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ

БИРИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ус». 8.45 — РСФСР-ниң алдарыг чо-гаадикчы Москва хоорай-нын чартыкчылар чөүлө-диниң дэргазын ораалчы-зы В. А. Скрябин-биле шю-лачыларын ужурашкыны-ны. 9.30 — «Павловск ду-гайында сактыкчылар». 10.00 — «Делег болгал аны-ктер. 10.35 — «Сергей Лазо-нун амыралдыг болгал азы-чугу». Үш сериялыг ур-чечен телефильмин бштай-гы көрүзүтү. 3-кү серия — «Часкы үениң комиссарла-ры. 11.40 — 11.45 — Ме-дэлер. 14.30 — Медэлер. 14.50 — «Кичи болгал бой-дус». Док. филм. 15.30 — Улустун чымыл. 15.45 — Орус чугаа. 16.20 — Бүтүлгө-стадион. 16.50 — Урууларга филм. «Анна ноаи каа-дын билээ». 18.15 — Вичин-сакчысы. 18.45 — Бөгүн де-легей. 19.00 — «Арага ит-пес чорук амыралдыг негелдери». 19.30 — «Кангай-бист» деп бөдүктен «Силер-ни уруулар Александр». Телеши. Астор — В. Ола-манский. 21.00 — «Ус. 21.30 — Балар артистериниң кон-церти. 22.30 — Док. филм. 22.45 — Бөгүн делегей. 23.00 — 23.35 — «Ленингра-дын акварелдери». Филм. концерттин баштайгы көр-гүзү. А. Дольский киржир.

ИЙИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнасти-ка. 8.15 — «Чараш болгал тымызым». Эртен-тайы-бырлыг филм. 8.35; 9.35 — Музыка. 4 класс. А. П. Ро-диниң музыкалыг ама-дыларын окур-хевир. 9.05; 13.10 — Англия дил. 10.05 — КИПУ сургууларынга. 11.05 — В. В. Маяковский — «Мэри Американы айт-кыны». 12.10 — Физика. 7 класс. Электра илчилериниң чымыл тур. 12.40 — Төштү. 9 класс. В. И. Ленин. «Октя-брьнын баштыкчымы. 13.40 — Човет чурууга урам чүтүт. Кууриктиккаларын чотал-дыкты ажилы. 14.10 — Дра-матургия болгал театр. 15.00 — 15.05 — Медэлер. 18.00 — Медэлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Урууларга филм. 18.30 — «Ажык чагаа». «Ор-лары сойгалан илеретир». ИХМ-ниң улуз итестичи В. Х. Сарылар-биле илчил-кы. «Силерниң чыгышын-даа ужуражыла». Теле-синер аттыг училишкун дооучулары-биле ужура-жыла. Янвал алаа река-ция калган тагаларын сайгарылган. 19.00 — Док. филм. 19.20 — Телемел-лер. 19.30 — «Азия төвү». Медэлер. 19.55 — Чаралдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыгыт уду-нар, чаштары». «Аскыр-да-аажылаш». Мультифилм. 20.15 — Чүңү номчурула. 21.00 — «Ус. 21.30 — «По-неделник — аяла хүн». Урчечен телефильм. 2-ти-сериясы. 22.45 — 00.00 — Урам чүтүг мастери. Э. Выстри-ка.

Ректорнун ораалчымы К. К. САТ.

агаар

Республикада биче булут-таар, хар чагас, хат кошка, агаарын температуразы дү-не 38—43, чамдык районнар-га 33—35 градус, хуудус 25—30, чамдык районнарга 19—24 градус соок.

Кызылда биче булуттаар, хар чагас, хат кошка, дү-не 40—42, хуудус 25—27 градус соок болур.

Кино

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «Проклече-ния Буратино» 11.20, «Самая обаятельная и привлекатель-ная» 9.30, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПОНЕР»: «Киносер-ия» 9.30, «Мичман Панин» 11.00, 13.00, «Кинокульт: Продрокст и закон» 15.00, «Пропавший без вести» 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Нужна со-лянка» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Жестокый ринг» 16.00, 17.40, 19.20, «У заставы «Красные кам-ни» 12.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «В: «Заглава уежикного мотеля» 18.00, 20.00 шактарда.

ШИЛИДЕ МАРГЫЛДААГА

ни алыры ынамы-ла белең эвес болуп турары билин-гир. Чүгө дээр республика-да хостуг хурешке хамдык-шылдыктарын сакы 5000 ажит турар. Соолуг чылаар-да моголдерин мергежиле кескүтү-биле азы, талант-лыг анык моголдериниң сайм-база көүдөп турар.

Зона болгал эки тура спорт инитилдериниң шу-гуму-биле РСФСР чертеги маргылдаларга киржиң тур-мелер элзиз көстүп кел-гени өөрүчүгү. Шилиде мар-гылдаа чидиг демиселдин байдалына өрткен.

Бүгү-аңгал категориялыг судья, СССР-ниң спорт масте-ри Орелдер Чугуренович Ои-лардан бо эртен маргылда-нын дугайында бөдүлүг бо-лаларын чугаалап бөриин-далады.

— Маргылдаа хой кичи киржиңилер эртенки эки-дир, анык-даа, хоочун-даа

моголдер киржиңкен. Судья ки-жи болганымда моголдерин амыла кичөөнөй салаа чо-гуур талаарын айттып ко-рыл. Вирөөдө, олуруп алган (партнерге) хуреширине арай кошкак моголдер бар-дыр. Вичин зонага (Сибирь бо-лгал Бирокки Чөнү чүтүгү) хурешир келир Красноярски-ни, Новосибирскини, Якут, Бурат АССР-лерин болгал эртен кааа кралар, обастар моголдериниң хой кезин ту-руп далаа алган, партнерге-ла бир дөмөй эки хуреширин билер болгал бис. Хевисче хурешир уер мурундаа кир-жиңип, белеткен алырын (разминка) чамдык моголдер-и амылаа чедир кылбайн турар. Изиритип алгаш хурешир эгелзөө-биле ачаа олуруп-олуруп хурешир ийи аныг болгай.

Они аңгыда хурештин так-тиказынче (хурешти шыч чо-рууп билри) моголдер эвөш

СПОРТЧУ ЧЕДИШКИННЕР-БИЛЕ

ак спортчузу. № 2 шко-лазын өөреникчи Валентин Хоалыг РСФСР-ниң шили-дек команданын составы-да киржиң турар.

«Урожай» эки тура спорт инитилериниң Росчулде-нин бири чери дөш 17—18 харыг оолдар аразына ач-вары айда Москва областа эртен маргылдаага 54 кало-грамм дензанын категория-зынга Валентин кыма-даа аштырбай, тинакчи болуп утеш, РСФСР-ниң шилидек команданын составында кирген ол.

Февралдын 1—4 хүнө-ринде Чебоксары хоорайга ааларыга РСФСР-ниң чем-пионады болгал.

Вичин республиканың ча-алдыкчылары шыгар белет-кедиги ачаа көрүскенер. Спорт школазын тренери Галина Огнева ияитиз-биле 2631 санын аткап, бири чери ээлзэ.

Анык спортчузу, Европа чемпиону Елена Тутатичова 2595 санын болуп, ийи

режирде чогуу-на ындыг, бо-дунга бөдүрэлдиг моголдер херек болгай. Деңиз айма-биле Аркадий Монгуш (Каа-Хем, 45 килограмм), Андрей Нам-дак (Удуг-Хем, 48 кило-грамм), Роман Серозар (ше-риг албанинда, 52 кило-грамм), Толбан Самдан (Кы-зыл, 57 килограмм), Алек-санар Чаламба (балкын ис-тетууду, 62 килограмм), Се-ргей Ондар (Красноярскиниң Кызылдаа филиалы, 68 кило-грамм), Виктор Кара-Сал (ше-риг албанинда, 74 кило-грамм), Владимир Серен-Ху-рак (Кызыл район, 82 кило-грамм), Александр Мижит-Доржу (Барыш-Хемчик, 90 килограмм) болгал Орлан Кызыл-оол (Кызыл, 100 кило-грамм) чемпион болганар.

Маргылдааның түпкүлөй Сибирь болгал Бирокки Чөнү чүгө зонаныг киржиң ко-маданниң составы тодарат-тынып, ачаа белеткелдер эг-лөз.

Ч. ООРЖАК.

черин алган. А Людмила За-харова ийи дугаар черде, оон көрүскен сайм база хой — 2535. Ынчангаш бичиниң адыкчыларымыс РСФСР-ниң команданын составында кирген болгал март 3-те бо-лур ССР чемпионатында киржилер.

Тыянык шырак спортчу-ларныга моон соңгаар-даа чедишкенин күтөп каа-лыңар.

Вичин спортчузу, Европа чемпиону Елена Тутатичова 2595 санын болуп, ийи

ГРИППТЕН КАМГАЛАНЫҢАР

Грипп кептеренгей аарыг. Оон таралдыкчылары аарыг кижилер болур. Аларганда, чөдүргөнде грипптиң өсү-күчүзү тымыш оруу-биле ыгалай уер. А өсүдүкчү кижилер агаар дамчыштыр таарар. Аарыг чаа эгелен чо-руу үдө дика халадарыг. Ылангыя урууларга дык-жөөч. Грипп 2—3 хүн ту-дуктеп уламчылаар. Бо үдө баш аарыы нелдерер, шыч-таннар, чамдыкка карак дө-зү аарыры, оон чадуу, дү-дума улажыр.

Грипп аарыы мага-боттун организмниң аар нарым-дашкыны артырар. Чүрөк-дамыр болгал тымыш сис-те-мазында хоочулуг улуска ол-дык аймадыг.

Челбенириден канчаар камгаланыр? Эң-не үрө-түнелдиг камгалал — дады-гышыны, шимчегин болу-ру, аны-бүрү хоочулуг чөм-нери ажиллаар. Эң-не ба-дуну дүрүм аргы-шевэр: а-арыг кижилер-биле харыл-за-жыра аргы-шевери сагыр, кичи бурзуу аныг четтуур болгал дүмчүк чодар ар-жымдардыг турар, ажил-лаар чериерин болгал ба-жыкчыларын доктаамал ол-пес-биле чолулар, агаарды-нар.

Грипп эпидемиязын үе-

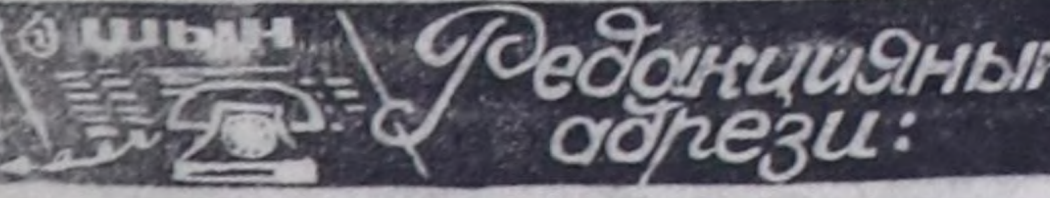
зынде бажынарга эми ху-лазы чедирер бөдүктү ор-канизастар, эмелге албан-челеринег шак-ла ындыг хемчегелерни чорудар. Аарыг кижилер-биле харылза-жыг ажилдакчылар марла-биле акым дугал алыр. Бажы-га аарыг кижиниң дүмчүр савазында кургал хуралуг чү-гайны наал каар, аяк-сава-ны 1 хуу сода эзилдиритип сугта беш минута хайндыр-рар, иштики кептерин 1 хуу сода эзилдиритип сугта 15 минута иштинде хаймыд-рып, чуур. Өрөөл иштин ий-ден эвөш эвес катан ол-пес-биле аргылап чодар.

Грипп тулуктеп турар үдө дүмчүк үттерин вирус-тар кирбесин дөш оосалыг маа-биле чаар. Лейкоцитер-лиг интерферону бир эвес аарыг күштүг дегенде ажил-лаарга дузалыг. Ол эми эр-тен, кезже дүмчүкче 2—3 дамдыны кудар. Ынчаар не-деля дүргүзүндө эмиер. Оон аңгыда ремантинниң таблеткалар хүнде 2 капал ижер. Оон-биле чергелештир «С» витамини, ылангыя ыт-кадыкын ханымды ижерге дык дузалар.

З. МАТРАКИНА.

Кызыл хоорайга санэпи-станциянын эпидемиолог-эмчизи.

бараанын сакчыныг № 8 «Комсомолец» болгал № 20 «Канцелар барааны-ры» (Дачная кудумчула) ма-газинерден аңгыда өскө бо-лго магазинер федералдыг дүшүнүр хүнеринде — 9-та, 16-да болгал 23-те 10 шактан 15 шапка чедир ажиллаар.

667000. Кызыл, Шетиякы болгал Кравченко кудумчуу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнун 2-24-63, редакторнун ораалчыларынын 2-35-24, 2-23-54, харымсалгалыг секретарынын 2-23-35, секретариатын 2-23-35, партийны амыралы болгал устур кидилериниң 2-31-75, пропаганда болгал совет тургузуг кидилериниң 2-37-13, чагаа кидилериниң 2-41-27, информация кидилериниң 2-20-60, култура кидилериниң 2-23-54; көлөз ажил-агы кидилериниң 2-21-47, корректорларынын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-43, солун келбей барганла 2-32-75 телефонча долгаар.